

Процесуални преклузии, свързани с редовното предявяване на първоначален иск от ищеца с исковата молба

Боряна Милкова

*Procedural limitations relating to regular filing an initial claim by the applicant with the application
Boryana Milkova*

Key words: limitation period, claim, Initial claim, claimant

Увод

За да е налице един допустим процес, е необходимо правото на иск не само валидно да е възникнало, но и валидно да е упражнено.

За пораждаване на правните последици от предявяването на иска, страната трябва да е имала правото да иска от съда да разреши гражданскоправния ѝ спор със сила на пресъдено нещо. Правомощието на точно определени лица да възбудят гражданско производство, за да защитят свои накърнени граждански права – или правото на иск – дава право да се предяви иск по повод конкретен граждански спор¹⁶. Принадлежността на правото на иск в този смисъл легитимира определени лица, на които съдът дължи да предостави защита.

Сред процесуалните предпоставки, обуславящи надлежното упражняване правото на иск, централно място заема редовното предявяване на иска.

Изложение

По необходимост, всяко едно от условията за възникване на валиден граждански процес се инкорпорира в техническата форма на предявяване на иска, а именно – в исковата молба.

Задължително предписание за формата, в която страните трябва да обективират своите изявления в процеса, има в чл. 100 ГПК – за предприеманите извън съдебно заседание процесуални действия тя е писмена, докато за извършените в съдебното заседание тя е устна. Такава форма индивидуално е предписана за всички по – важни процесуални действия на страните, каквото е на първо място предявяването на иска с искова молба.

В Раздел I “Предявяване на иск” на Глава XIII “Основно производство” на ГПК са уредени както съдържанието и необходимите приложения, така и правните последици от подаването на исковата молба.

От гледна точка на новоприетия Граждански процесуален кодекс, обаче, особен интерес представлява исковата молба не като техническа форма на предявяване на иска, а като краен момент по отношение на упражняването на процесуални субективни права, твърдени на факти и обстоятелства, отправяне на искания и посочване и представяне на доказателства с нея. Важен е и въпросът, относно правните последици от неупражняването на процесуалните права с подаването на исковата молба.

Предявяването на иск за защита на накърнени граждански права процесуалното право не обвързва с преклузивен срок. Изцяло от волята на лицето зависи дали и кога ще упражни правото си на иск.

По изрично изискване на закона, правото на иск на ищеца трябва да бъде облечено във формата на искова молба с определено съдържание¹⁷. Информацията, инкорпорирана в исковата молба, дава на съда възможност да

¹⁶ Сталев, Ж., Българско гражданско процесуално право, Сиела, 2006 г., стр. 185.

¹⁷ Съдебна практика, Граждански дела, Том 23, Гражданско процесуално право, коментар на Л. Корнезов, Софи – Р, 2000 –стр. 4 (коментар) – Правото на иск е публично право и неговата фактическа реализация е под формата на искова молба.

направи проверка и да даде становище по процесуалните предпоставки за съществуване и надлежно упражняване на правото на иск¹⁸. Необходимостта от ранно изясняване на въпроса за допустимостта на иска (и конкретно редовността на предявената искова молба като едно от условията за валидно упражняване на правото на иск), води законодателя да уреди извършването на тази проверка от съда да става още с постъпването на исковата молба в съда и да обхваща цялостна проверка на процесуалните предпоставки. Тази проверка предхожда дейността по изясняване фактическата страна на спора.

Редовното¹⁹ предявяване на иск влече след себе си определени процесуални последици – налице е висящ процес, по който за ищеца, а след връчването на препис от исковата молба и за ответника, възникват допълнителни процесуални възможности; за съда възниква задължение служебно да движи производството. Докато въпросът за допустимостта на иска може да бъде разрешаван само при наличието на едно процесуално правоотношение (ищец – съд), то задължение на съда да предостави защита като издаде крайния си съдебен акт възниква при наличието на предвидените в закона условия за надлежно предявяване на иска²⁰. Следователно, редовното предявяване на иска е такова процесуално действие на определен правен субект, което играе ролята на нов юридически факт, чието възникване види до пораждаване на нови процесуални права и задължения²¹.

В исковата молба ищецът е длъжен да посочи фактическите основания на иска си (*proxima fundamenta agendi*), неговият петитум, както и да индивидуализира насрещната страна по спора. Наред с посочването на собствената си процесуална легитимация и тази на ответника, на компетентния по правилата на подсъдебността съд, на правния си интерес от получаване на защита, трябва да се посочи основанието²² и петитума на иска си и да подкрепи исканията и твърденията си с доказателства (чл. 127 ГПК). Прави впечатление, обаче, че проверката на съда относно редовността на исковата молба обхваща само реквизитите на ал. 1 на чл. 127 ГПК. Изискването на ал. 2 на същия член, въпреки че е инкорпорирано в разпоредбата с думата „трябва“, която е израз на задължителност, не фигурира в тази проверка. Наред с останалите задължителни реквизити от съдържанието на исковата молба, кодексът не предписва изискване за посочване и представяне на всички доказателства, с които ищецът разполага. Задължение в този смисъл страната няма. От тълкуването на чл. 129 (2) ГПК може да се направи изводът, че посочването и представянето на доказателства от ищеца в исковата молба е факултативно, предоставено на преценката и волята му²³. На фона на важащите в целия общ исков процес процесуални преклузии, обаче, ищецът трябва да посочи и представи такива, за да може ответникът да вземе отношение по тях в отговора на исковата молба.

Тази законова уредба поставя някои въпроси.

¹⁸ Яновски, Б., Как и в какъв порядък трябва да се проверяват процесуалните предпоставки, в Лекции за следдипломна специализация за юристи, УИ СУ „Кл. Охридски“, Том II, С., 1970, стр.1.

¹⁹ Корнезов, Л., Гражданско съдопроизводство, Том I, Софи – Р, 2009 г., стр. 341 – и нередовната искова молба се счита за редовна от деня на подаването ѝ, ако бъде поправена в срок; редовно е предявяването на иска и в некомпетентен съд.

²⁰ Яновски, Б., Към характеристиката на гражданскопроцесуалните отношения, в Лекции за следдипломна специализация за юристи, УИ СУ „Кл. Охридски“, Том VIII, С., 1972, стр. 321 и 327.

²¹ Пак там, стр. 334.

²² Сталев, Ж., Андреев, М., ЗГС със синтез на юриспруденцията, Сб. Анотирани закони, 1946 г., Том I, част III, Стр. 49 - Субстанциране на иска представлява изложение на обстоятелствата, от които искът произтича. Стр. 71 – За неоспорените фактически твърдения не е нужно да се представят доказателства.

²³ Съдебна практика, Граждански дела, Том 23, Гражданско процесуално право, коментар на Л. Корнезов, Софи – Р, 2000 – стр. 11 – 12 (коментар) – Законодателят посочва като изискване на исковата молба посочването и представянето на доказателства, но това е само с пожелателен характер. То е в тясна връзка с принципа за добросъвестно упражняване на процесуалните права.

Първо, какво ще стане с доказателствата, с които ищецът разполага, но не представя с исковата си молба?

Второ, ще бъде ли дължен ответникът да оспори в отговора на исковата молба твърденията на ищеца, ако за тях последният не е посочил доказателства в исковата молба, а за доказването им носи доказателствена тежест?

Трето, какви ще бъдат задълженията на съда, с оглед засиленото служебно начало в ГПК и принципа за дирене на истината, при липса на посочени и представени доказателства от ищеца и неподаден отговор от ответника?

В отговор на първия въпрос, считам че последващата възможност на ищеца да посочи и представи тези доказателства е преклудирана. Ако въобще се допусне по – късното им приобщаване в процеса (в откритото съдебно заседание), това би противостояло на принципа на равенство на страните в процеса, защото срокът за ответника да направи възражения, искания и оспорвания вече ще е изтекъл (с изтичане на срока за отговор на исковата молба). За да преодолеем това неравноправно положение на ищец и ответник, ще трябва да предоставим възможност и на ответника да даде становище, а това ще означава даване на допълнителен срок и отлагане на делото... И основните цели на въвеждането на процесуалните преклузии няма да бъдат постигнати.

В отговор на втория въпрос, считам че такова задължение на ответника не може да му се вмени. Не може разбира се, да му се попречи да стори това. Но, тогава, ще сме изправени в хипотезата на оспорване на твърдяни от ищеца факти и следователно в откритото съдебно заседание на ищеца ще се предостави възможност да даде становище по тях.

Но ако ответникът не стори това, той може да предреша изхода на делото, тъй като твърдените от ищеца факти вероятно ще останат недоказани. Така че, какво би провокирало ответника да оспори в отговора на исковата молба факти, за които ищецът не сочи и не представя доказателства?

В отговор на третия въпрос, считам че съдът трябва да стори необходимото за изясняване на фактическата и правна страна на спора, преодолявайки липсата на посочени и представени от страните доказателства. Въпросът за попълването на делото с доказателствен материал представлява сложен за разрешаване от практическа гледна точка въпрос²⁴. Това е така, защото в процеса на събиране на доказателствата намират проявление почти всички принципи на гражданския процес, а първо, често те противостоят едни на други и второ, в голяма степен се различава на страните, като е налице едно съсредоточаване на попълването на делото с доказателства в началните фази на процеса²⁵. При действието на ГПК от 1952 г. чл. 65 санкционираше по – късното представяне на доказателства по делото, но поначало те бяха допустими. Държавният правосъден орган дължи произнасяне по искането за защита и под угроза от постановяване на неправилно съдебно решение трябва да си изясни материалноправните отношения между страните.

Би могъл да се направи изводът, че за ищеца предявяването на иска с искова молба е моментът, в който той трябва да упражни някои от най – важните си процесуални права – да твърди факти и обстоятелства и да сочи и представи доказателства в подкрепа на иска си. Правото да стори това се преклудира с подаването на исковата молба в съда.

Но тези, за които ищецът докаже, че е узнал или е могъл да посочи и представи едва в по – късен момент, ще може валидно да внесе в процеса.

Ако не бъдат посочени и представени доказателства в исковата молба, такива могат да бъдат посочени и представени по време на висиящността на процеса до

²⁴ Яновски, Б., Попълването на гражданското дело с доказателствения материал, в Лекции за следдипломна специализация за юристи, УИ СУ „Кл. Охридски“, Том VIII, С., 1972, стр. 119;

²⁵ Пак там, стр. 126;

приключване на съдебното дирене. Но при ограничението на чл. 147 ГПК – съдът ще проведе едно допълнително производство за изясняване момента на узнаване на тези доказателства и възможността за тяхното посочване и представяне. Ако съдът прецени, че не е изпълнен хипотезисът на правната норма на чл. 147 ГПК, той ще отхвърли доказателствата на ищеца като недопустими.

Втора възможност за преодоляване на преклузията е ищецът в първото по делото съдебно заседание да уточни и допълни исковата си молба и съответно да посочи и представи доказателства за фактите, с които прави това. Съответно на ответника ще трябва да се предостави допълнителен срок за становище.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпреки вече двугодишното действие на новия Граждански процесуален кодекс, въпросите, провокирани от въведените процесуални преклузии, не са намерили своя еднозначен отговор. Продължават да се дискутират възможностите за преодоляването на абсолютното им прилагане при правораздаването. Необходима е законодателна промяна, с която да се отговори на възникналите у правоприложителите въпроси.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Корнезов, Л. , Гражданско съдопроизводство, Том I, Софи – Р, 2009 г. ;
2. Сталев, Ж. , Българско гражданско процесуално право, Сиела, 2006 г. ;
3. Сталев, Ж. , Андреев, М. , ЗГС със синтез на юриспруденцията, Сб. Анотирани закони, 1946 г. ;
4. Яновски, Б. , Попълването на гражданското дело с доказателствения материал, в Лекции за следдипломна специализация за юристи, УИ СУ „Кл. Охридски“, С. , 1972 г. ;
5. Яновски, Б. , Как и в какъв порядък трябва да се проверяват процесуалните предпоставки, в Лекции за следдипломна специализация за юристи, УИ СУ „Кл. Охридски“, Том II, С. , 1970 г. ;
6. Яновски, Б. , Към характеристиката на гражданскопроцесуалните отношения, в Лекции за следдипломна специализация за юристи, УИ СУ „Кл. Охридски“, Том VIII, С. , 1972 г.

Забележка: Докладът е съобразен със законодателството към октомври 2010г.

За контакти:

асистент Боряна Милкова, Юридически факултет, Катедра „Частноправни науки“, тел. 082 84 52 81

Докладът е рецензиран.